

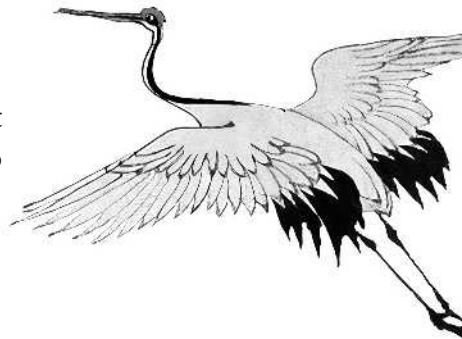
Yuan Yang

YKSITYISIÄ VALLANKUMOUKSIA

Neljä naista ja
Kiinan uusi järjestys

Suomentanut
Riina Vuokko

ATENA

FILI – Kirjallisuuden vientikeskus on tukenut tämän teoksen kääntämistä.

Englanninkielinen alkuteos

Private Revolutions. Coming of Age in a New China

Copyright © Yuan Yang, 2024

Suomenkielinen laitos © Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Jyväskylä

Sivun 36 sitaatin Charlotte Brontën teoksesta *Kotiopettajattaren romaani*
on suomentanut Tyyni Haapanen-Tuulio.

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-49932-9

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

致外公，外婆和老祖祖：你们教会了我如何讲故事。

致妈妈爸爸：因为你们，我才有故事可以讲。

*Vaarille, mummile ja isomummille,
sillä te opetitte minut kertomaan tarinoita.*

*Äidille ja isälle, sillä teidän ansiostanne
minulla on tarinoita kerrottavaksi.*

NIMISTÄ

Kiinalaiset nimet on kirjoitettu tässä kirjassa kiinan yleiskielen romanisointiin kehitetyllä *pinyin*-järjestelmällä, jonka Kiinan kommunistinen puolue otti käyttöön 1950-luvulla osana kansakunnan sivistämiseen ja kehittämiseen tarkoitettua ohjelmaa. Kiinan kirjoitusjärjestelmässä yksi kirjoitusmerkki vastaa aina yhtä tavua. Sukunimi on useimmiten yksi kirjoitusmerkki eli yksi tavu ja tulee aina ensin, sen perässä on etunimi, joka voi olla joko yhden tai kahden tavun pituinen. Tässä kirjassa useimmista henkilöistä käytetään pelkästään etunimeä.

Ääntämisestä huomioitavaa:

Pinyinissä osa kiinan suhuäänteistä merkitään kirjaimilla, jotka eurooppalaisiin kieliin tottunut tulkitsisi helposti toisin. Näitä ovat mm.:

q = terävä »ts»

x = pehmeä suhuääne, lähes »sh»

z = »ts»

zh = »dž»

Sisällys

Esipuhe.....	9
--------------	---

OSA 1

1	Joentörmä	25
2	Tienraivaajat	41
3	Naisten työt	61
4	Koulu kaupungin laidalla	69
5	Sata vaikeaa yötä.....	77

OSA 2

6	Tutkimusretkiä Shenzhenissä	89
7	Kananverta lasten suoniin.....	105
8	Opettaja, jolta koulu jäi kesken	121
9	Tehdastyöläisten yhteisöotalo	133
10	Järjestelmän rajoitukset.....	147

OSA 3

11	Miten perustaa koulu.....	167
12	Pitäisikö hypätä?.....	185

13	Irti kierteestä	203
14	Kaikkein epäradikaalein	221

OSA 4

15	Nuorten kaupunkilaisten yhteisö.	239
16	Sydämessä tilaa vain rahalle	249
17	Hiekkalinna rannalla	267
18	Vatsa, josta lapsi on tullut	277
19	Lepoa vallankumouksellisille	295
20	Uudenvuoden juhla	303

	Epilogi	313
--	-------------------	-----

	Kiitokset	325
--	---------------------	-----

Esipuhe

Äitini vanhemmat menivät naimisiin vuonna 1961, keskellä nälänhätää, joka ei johtunut luonnonkatastrofeista vaan ihmisten toiminnasta ja poliittisista päätöksistä. Hääpäivänsä iltana morsian, isoäitini, käveli kotiin pitkin katuja, joiden varrella lojui ruumiita. Työkaverit olivat yllättäneet hänet ylellisellä häälahjalla, kourallisella karamelleja, joita hän nyt varjeli taskussaan kuin jalokiviä. Niihin aikoihin kun vanhempani syntyivät, pelloilta oli alettu taas saada satoa, ja 1970-luvulla isä ja äiti olivat jo yläkouluiässä. Aina syyslukukauden alussa isä maksoi koulukirjat parilla tynnyrillisellä punakuorisella bataatteja. Niitä isän vanhempien pelloilla kasvoi, ja alkusyksystä korjattu bataattisato riitti koko talveksi.

Isä sai riittävästi syödäkseen, kunhan vain suostui syömään bataattia. Joka vuosi talven kääntyessä kohti loppuaan isä oli jo kurkkuun myöten täynnä bataatin toffeenoranssia, pehmeää sisusta, äklöttävän makeaa makua, josta ei päässyt eroon, vaikka bataatit olisi keittänyt tai paistanut millä tavalla. Isä haaveili jo kesän vesimelonisadosta, vaikka välissä oli vielä pitkä kevätkin. Mutta loppukesän helteisinä päivinä, kun sängyn allekin oli varastoitua meloniröykkiöitä, isä kyllästyi niiden vetiseen höttöisyyteen ja alkoi taas haaveilla bataateista.

Minä synnyin vuonna 1990. Yksi ensimmäisiä sanojani oli *gaga*, sana jota lapset Sichuanissa käyttävät lihasta. Joka aamu isomummini, äitini isoäiti, kantoi minut selässään isovanhempieni asunnolta vuorenrinnettä alas kylän torille. Hän siveli parsasalaatin paksuja varsia, ilmavia herneenversoja, röpyläpintaisia karvaskurkkuja ja opetti minulle kaikkien niiden nimet. Minä heilutin pyöreää pientä kättäni kohti teurastajankoukuissa riippuvia punaisia lihapaaloja ja sanoin *gaga*.

Isomummi hymyili, osti lihaa ja ilmoitti kotiin päästyämme ylöspäin: *pikkuinen sanoi haluavansa lihaa!*

Maassa, jossa ero maaseudun ja kaupungin välillä oli kuin yöllä ja päivällä, minä asuin äidinpuoleisten isovanhempieni luona paikassa, joka oli vähän kumpaakin. Se oli kommunistinen työyksikkö, *danwei*, joka oli tarkoituksella haudattu Kiinan vuoristoiseen lounaiskolkkaan, jotta se olisi turvassa Neuvostoliiton mahdolliselta hyökkäykseltä. Sotaa oli alettu pelätä sen jälkeen kun Kiinan ja Neuvostoliiton aiemmin lämpimät suhteet päättyivät 1960-luvun alussa väliirikkoon. Vuonna 1964 keskushallinto lähetti joukon insinöörejä buddhalaisten pyhän vuoren Emeishanin alarinteille rakentamaan maan ensimmäistä puolijohdetehdasta. Tehtaasta tuli oma pienoiskaupunkinsa maaseudun keskelle.

Puhemies Maon suunnitelmatalouden aikana *danweit* eivät vastanneet pelkästään teollisuuden tuotannosta, vaan niiden vastuulla oli kaikki työntekijöiden tarvitsema yhteiskunnallinen infrastruktuuri. Isovanhempani odottivat, että *danwei* pitäisi heistä huolta, ja niin *danwei* piti.

Arkiaamuisin heräsimme kuudelta kovaäänisistä raikuvaan kansallislauluun. Työläiset vaelsivat suurena joukkona vuorenrinteeseen rakennetuista asuntolarakennuksista kohti kylän keskusaution laidalla kohoavaa tehtaan porttia. Ruokatunnilla kaikki palasivat kotiin syömään.

Työpaikka oli taattu koko elämän ajaksi, ja siksi järjestelmää kutsuttiin »rautaiseksi riisikulhoksi». Tehtaassa, jossa isovanhempani olivat töissä, riisi kypsennettiinkin yhteisesti. Isoisä toi raan riisin mukanaan pienessä metallirasiassa ja asetti sen metrin levyiseen keittimeen kaikkien työkavereidensa riisirasioiden viereen. Lounastauon alkaessa kaikki hakivat oman rasiansa haudutuksesta ennen kuin kiipesivät taas mäkeä kotiin.

Asuntolarakennuksiin ei tullut lämmintä vettä, ja päästäkseen suihkuun oli käveltävä taas alamäkeen, ohi tehtaan porttien ja ohi pingishallin, kunnes tultiin yhteisiin pesuhuoneisiin. Isoisä katosi toisesta ovesta, minä ja mummi kuljimme toisesta. Viikonloppuisin, kun kaikilla oli enemmän aikaa, naiset ja lapset kokoontuivat pesuhuoneeseen, yhteen avoimeen tilaan, jossa ei ollut erillisiä suihkukoppeja. Kattoon asennetuista suihkusuuttimista tuli lämmintä vettä kovalla paineella, ja höyry kohosi pitkin pesuhuoneen betoniseiniä. Lapset leikkivät vesileikkejä pienillä ämpäreillä ja muovileluilla. Tunnelma oli kuin merenrantaretkellä.

Työntekijöiden lapset kävivät työyksikön omaa koulua. Se oli paljon parempi kuin lähiseudun tavalliset kyläkoulut. Kaikki työyksikön koulun opettajat oli pestattu paikalle kaupungeista, aivan niin kuin tehtaan insinööritkin.

Vuonna 1978, muutamaa vuotta Mao Zedongin kuoleman jälkeen Kiinan kommunistisen puolueen johtoon nousi Deng Xiaoping, ja Kiinassa alkoi »uudistusten ja avautumisen» aikakausi, joka vei taloutta kapitalistisempaan suuntaan. 1990-luvulla poliittinen johto määritteli uudestaan koko yhteiskuntasopimuksen. Vanhoja valtionyhtiötä ryhdyttiin sulkemaan ja yksityistämään, taloutta avattiin kilpailulle, ja Kiina eteni asteittain kohti Maailman kauppajärjestön WTO:n jäsenyyttä. Vuoden 1993 jälkeen kymmenessä vuodessa irtisanottiin 50 miljoonaa työntekijää. Alkuvaiheessa valtionyhtiöiden yksityistäminen toteutettiin vailla kunnollista

säätelyä, ja yhtiöiden johtajat ja paikallisten puolueosastojen johtohenkilöt kahmivat itselleen etuja, kun taas tavalliset työntekijät jäivät tyhjän päälle.

Seurasi levottomuuksia ja mielenosoituksia. Monet työntekijät kokivat valtion pettäneen heidät. Työyksikköjärjestelmässä valtion-yhtiöiden työntekijät olivat olleet suhteellisen etuoikeutettu ryhmä, sillä teollisuuden työläiset nauttivat kommunistisessa yhteiskuntajärjestyksessä huomattavaa arvostusta. Nyt rahoittajat, puoluevir-kailijat ja johtajat repivät entisiä työyksiköitä hajalle, ja samalla uusi eliitti kohosi statukseltaan paljon työväestön yläpuolelle.

Siinä vaiheessa isovanhempani alkoivat kuitenkin olla jo eläke-iässä. Koska tehdas, jossa he olivat työuransa tehneet, oli kansallisen turvallisuuden kannalta merkittävä, se pysyi valtion hallinnassa. Isovanhempani olivat odottaneet, että *danwei* pitäisi heistä huolta, ja niin *danwei* piti.

*

Toinen puoli sukuani, isäni perhe, sen sijaan oli maanviljelijöitä. Isä syntyi maaseudulle köyhiin oloihin, mutta tiesi aina, että voisi pärjätä paremmin kuin omat vanhempansa, kunhan vain lähtisi pois bataattipelloilta. Hän pääsi yliopistoon, joka sijaitsi aivan Kiinan toisella laidalla, samassa maakunnassa, jossa äitikin asui. Molemmat aloittivat Sichuanin yliopistossa vuonna 1981, vain vähän sen jälkeen kun yliopistot oli taas avattu uudelleen Mao Zedongin käynnistämän kulttuurivallankumouksen aiheuttaman pitkän keskeytyksen jälkeen. Kun äiti ja isä vuonna 1985 valmistuivat yliopistosta, molemmille määrättiin työpaikka opettajana Kiinan itärannikolle juuri perustetussa uudessa yliopistossa.

Sen rannikkoseudun yliopiston kampuksella minä synnyin. Pian syntymäni jälkeen äiti siirtyi toiseen kiinalaiseen yliopistoon

suorittamaan tohtoriopintoja Kiinan vanhan historian alalta, kun taas isä onnistui saamaan tietojenkäsittelytieteen tohtoriopiskelijan paikan brittiläisestä yliopistosta. Päätös oli isälle helppo: kaikki, jotka ulkomaille vain pääsivät, lähtivät ilman muuta. Kiinalaiset yliopistot eivät varsinkaan luonnontieteissä olleet länsimaisten yliopistojen tasolla, ja Kiinan valtionjohdon vuoden 1989 määräämän Tian'anmenin aukion verilöylyn jälkeen niiden tulevaisuus näytti epävarmalta. Kumpikaan vanhemmistani ei olisi pystynyt ottamaan pientä lasta mukaansa. Niin tein jo ennen ensimmäistä syntymäpäivääni isoisoäitini kanssa kahden päivän junamatkan äidin kotiseudulle Emeishanin juurelle ja jäin sinne asumaan isovanhempieni ja isoisoäidin kanssa.

Isoisäni ei ollut koskaan ennen hoitanut pientä lasta, sillä äitini lapsuudessa hän oli ollut töissä Sichuanin maakunnan pääkaupungissa Chengdussa. Hän sattui kuitenkin huomaamaan, että kun heräsin öisin itkemään äidinmaidon perään, minut sai parhaiten rauhoittumaan kertomalla tarinoita. Kun aikaa kului, minäkin aloin kertoa tarinoita, joiden päähenkilöinä olimme me: minä, mummi ja vaari.

Kun täytin neljä, vanhempani kävivät poimimassa minut Sichuanin vuorilta ja veivät mukanaan Britanniaan. Pekingin lentokentän lähtöaulassa otetussa kuvassa vaari pitää minua sylissä, ja minä puristan tiukasti hänen harmaata paitaansa, mummi seisoo vieressä. Me kolme näytämme enemmänkin huolestuneilta kuin innostuneilta, vaikka olen lähdössä maahan, jossa mahdollisuuksia on paljon enemmän kuin sichuanilaisessa pikkukaupungissa.

Sen jälkeen kävin Kiinassa vain kesälomilla. Niistä tuli pyhiinvaellusretkiä isovanhempieni luokse, ja koko maa merkitsi minulle lähinnä isovanhempien kasvimaata ja valkoisten gardenioiden tuoksua ja lounaisen Kiinan kesien kosteaa kuumuutta. Isovanhempien työyksikössä ei mikään tuntunut muuttuvan ennen kuin

sinä vuonna, kun täytin kahdeksantoista. Silloin tehtaan portilta Emein keskustaan johtava tie sai asfalttipäällysteen.

*

Sellaisena tunsin Kiinan aina siihen asti, kunnes vuonna 2016 muutin maahan, nyt *Financial Timesin* toimittajana. Halusin Kiinaan osittain siksi, että kaipasin mahdollisuutta kunnolla syventyä kiinan kieleen. Olin opiskellut taloustiedettä ja keskittynyt erityisesti kehittyvien maiden talouteen siinä toivossa, että pääsisin tekemään työtä köyhyyden vähentämiseksi, mutta sillä mitä meille luentosaleissa opetettiin ei ollut kovin paljon tekemistä todellisen elämän kanssa. Halusin saada paremman tuntuman Kiinaan. Vanhempani kannustivat minua, ja erityisesti äiti, joka oli tehnyt tutkintonsa Kiinan kirjallisuudesta ja historiasta, oli aina toivonut, että loisin henkilökohtaisen suhteen kulttuuriin, joka oli ollut hänelle niin tärkeä.

Muutin Pekingiin, keskelle pohjoiskiinalaista kuivaa ilmastoa, ja lopulta, jo pitkälle yli kaksikymmentävuotiaana, sain tutustua Kiinaan omilla ehdoillani. Sain itse varata omat lippuni yöjuniin sen sijaan, että minua olisi vain siirrelty edestakaisin kuin matkatavaraa niin kuin lapsuudessani.

Ennen kuin muutin Kiinaan, tunsin vanhempieni sukupolven riehakkaan optimismiin – he tiesivät pärjäävänsä paremmin kuin omat vanhempansa, kunhan vain jättäisivät kotikylän taakseen. Kun saavuin Kiinaan, kohtasinkin huolestuneisuutta ja hermos tuneisuutta, jota kasvavat luokkaerot saivat aikaan. Maaseudun perheissä pelättiin, ettei lapsilla olisi enää mahdollisuutta muuttaa kaupunkiin, sillä kuilu kaiken aikaa vain leveni ja syveni. Hyvin toimeentulevat kaupunkilaisvanhemmat taas tajusivat, että heidän vaurautensa oli ennen kaikkea hyvä onnen, sopivan ajoituksen ja

harvinaislaatuisten nousukauden ansiota ja että heidän lapsensa olisivat paljon tiukemman paikan edessä.

Eräs ystäväni nimittää tätä ajattelua peloksi »tikkailta putoamisesta». Viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana tikkaat ovat venyneet valtavan korkeiksi.

*

Ensimmäisenä kesänäni Pekingissä olin kattobaarijuhlissa, kun olkapäähäni koputti nuori nainen.

»Hei», nainen sanoi. »Kuulin, kun juttelit ystäviesi kanssa. Puhut sichuanilaisella korostuksella. Minäkin olen Sichuanista! Kuulosti myös siltä, että olet toimittaja. Niin minäkin olen!»

Niin alkoi ystävyuteni Danin kanssa. Myöhemmin Dan kertoi, että olin näyttänyt niin epätoivoisen naiivilta ja niin tietämättömältä kaikesta, mitä piti tietää kiinalaisessa suurkaupungissa selviytyäkseen, että hänen oli ollut pakko tulla apuun. Hänkin oli aikoinaan ollut uusi tulokas Pekingissä, eikä hän ollut antanut kaupungille anteeksi sitä, miten vaikea sinne oli kotiutua.

Dan oli syntynyt vuonna 1990 niin kuin minäkin. Hänenkin vanhempansa olivat muuttaneet kauas kotiseudulta toteuttamaan unelmiaan, heidän tapauksessaan nopeasti kasvavaan ja kehittyvään Shenzheniin Kiinan etelärannikolle. Danin vanhemmat kuuluivat niihin satoihin miljooniin työläisiin, jotka lähtivät maalta kaupunkiin tienaamaan monta kertaa suurempia summia kuin mihin maatiloilla koskaan olisi mahdollisuus.

Dan oli jäänyt Sichuaniin isoäitinsä hoiviin, aivan niin kuin minäkin. Se oli siihen aikaan täysin tavallista, ja kohtalaisen tavallista se on edelleenkin. Teknisesti ottaen olimme molemmat osa valtavaa »maalle jätettyjen lasten» joukkoa, joka syntyi työvoiman pakkautuessa kaupunkeihin. Sanat kantavat mukanaan ajatusta

niin huonoista kouluttautumismahdollisuuksista kuin emotionaalista hylkäämisestäkin, mutta sekä Danilla että minulla oli käynyt onni: me olimme isovanhempiemme silmäteriä. Isomummini asui isovanhempieni luona, laittoi ruokaa ja selosti minulle reseptin jokaisen vaiheen taukoamattomalla sichuanilaisella puheenpultuksellaan ennen kuin minä osasin edes puhua, ja kun mummi ja vaari tulivat töistä, he kertoivat minulle itse keksimiään satuja.

Ennen kuin olimme kouluikäisiä, vanhemmat halusivat meidät taas luokseen. Dan vietiin Shenzheniin. Kun hän istui junassa kahden setänsä välissä matkalla pois isovanhempiensa luota, hän tunsikin ensimmäistä kertaa itsensä yksinäiseksi.

Minä opin puhumaan englantia. Dan oppi kiinan yleiskieltä isovanhempien luona puhutun Sichuanin murteen sijaan. Hyvän onnen ja perheen suhteiden ansiosta hän sai paikan julkisesta koulusta.

Alkuun Dania ei juuri vaivannut se, että hänen taustansa oli erilainen kuin kaupunkilaisperheissä kasvaneilla luokkatovereilla. Hän alkoi kiinnittää koko asiaan huomiota vasta keskikoulussa, kun kotiin annettiin täytettäväksi lomake, jossa kysyttiin vanhempien ammatteja.

Siinä vaiheessa Danin isä oli töissä pyöräkorjaajana ja kaikki tarvikkeet hänellä oli kärjyssä, jonka hän kiskoi joka aamu hyvälle paikalle kadunvarteen. Isä katseli lomaketta, mietti pitkään ja kirjoitti sitten »yksityinen kauppias». Danista nimitys ei tuntunut ihan oikealta. Eikö kauppialla pitäisi olla oma kauppa, hän ajatteli.

Pian Dan alkoi salailla perheensä tilannetta luokkakavereiltaan. Se oli hankalaa, koska isän korjaamokärri oli saman kadun varrella, jota moni Danin kavereista kulki matkallaan kouluun. Isä pumppasi ilmaa luokkakavereiden pyörien renkaisiin paljastamatta kuka oli, eihän hän halunnut tyttärensä nolostuvan. Dan ei koskaan

tuonut kavereita kotiin, ahtaaseen asuntoon, jossa heidän lisäksi asui kaksi muuta perhettä.

Kouluvuodet olivat vielä kesken, kun Danin oli pakko muuttaa pois Shenzhenistä. Minun vanhempani saivat Britannian kansalaisuuden asuttuaan maassa kymmenen vuotta, mutta Danin vanhempien ei ollut ollenkaan yhtä helppo saada kotiseutunsa *hukouta* vaihdettua Shenzenin kaupunkialueen *hukouksi* – *hukou* on asuinpaikkatodistus, joka jakaa Kiinan paikkakuntiin perustuviin yhteiskuntaluokkiin. *Hukou* määrittää, missä kenenkin on käytävä koulunsa ja missä on oikeus julkiseen terveydenhuoltoon. Aikoinaan se määräsi myös, missä sai asua ja tehdä töitä, ja edelleen kiinteistön ostamiseen vaaditaan oikean paikkakunnan *hukou*.

Vuosi sen jälkeen kun minusta oli tullut Britannian kansalainen, Dan joutui muuttamaan takaisin Sichuaniin. Koulujärjestelmässä oli noussut seinä vastaan. Vaikka Dan oli luokkansa parhaita, ilman Shenzhenin *hukouta* hän ei pystyisi osallistumaan lukion päättökokeisiin ja pyrkimään yliopistoon.

Neljätoistavuotiaana Dan muutti Shenzhenistä takaisin perheensä kotiseudulle ja siirtyi lähimpään keskikouluun, joka sekin oli kokonaisen päivän matkan päässä isovanhempien kodista. Dan asui koulun asuntolassa. Kiinan yleiskieli painui nopeasti mielestä, ja pian Dan puhui taas Sichuanin murretta niin kuin varhaislapsuudessaankin.

*

Danin tarinan kuultuani en voinut olla pohtimatta, mitä olisi tapahtunut, jos vanhempani olisivat jääneet Kiinaan. Jos heille ei olisi tarjoutunut mahdollisuutta muuttaa Britanniaan, perheemme olisi ehkä asettunut Ningboon, siihen rannikkoseudun kaupunkiin, jossa synnyinkin. Olisin oppinut raksauttelemaan auki lumitasku-

rapujen kuoria. Olisin ollut osa Kiinan ensimmäistä isoa vauraiden kaupunkilaisperheiden lasten joukkoa, olisin saanut tottua odo-
tuksiin jatkuvasta kasvusta. Mutta kun 2000-luvun ensimmäisen
vuosikymmenen loppupuolella olisin valmistautunut yliopiston
pääsykokeisiin, olisin joutunut kilpailemaan opiskelupaikoista
kymmenen miljoonan muun lukiolaisen kanssa siinä missä van-
hempieni nuoruudessa lukiokoulutuksen saaneita nuoria oli ollut
vuosittain vain kolme miljoonaa.

Olisin saattanut tietysti silti päästä pekingiläiseen yliopistoon ja
muuttanut pääkaupunkiin. Työyksikön vanhemmilleni osoittama
asunto Ningbossa olisi siinä vaiheessa jo ollut heidän omistukses-
saan, mutta kolmoskategorian kaupungissa sijaitsevan asunnon
arvo ei olisi likimainkaan riittänyt siihen, että sen turvin olisi voi-
nut asettua Pekingiin. Britanniassa ystäväni, joilla ei ollut varaa
asua Lontoossa, nimittivät itseään »vuokralaissukupolveksi». Ys-
täväni Pekingissä ovat »involuutiosukupolvea» – Kiinassa viime
aikoina usein kuultu antropologiasta lainattu termi tarkoittaa jär-
jestelmää, joka vaatii aina vain enemmän mutta antaa yhä vähem-
män takaisin.

*

Mitä enemmän puhuin ystäväni kanssa siitä, mikä oli heidän kä-
sityksensä sosiaalisesta liikkuvuudesta nykypäivän Kiinassa, sitä
enemmän kuulin tarinoita naisista, joiden polku kohti suurkaupun-
kilaisuutta oli ollut pitkä ja mutkitteleva ja jotka olivat joutuneet
määrittelemään itsensä aina uudestaan ja uudestaan. Aloin etsiä
naisia, joiden tarinat toimisivat kuvaavina esimerkkeinä Kiinan
taloudessa kolmen viime vuosikymmenen aikana tapahtuneista
muutoksista, naisia jotka osaisivat kertoa, miltä tuntui elää nopeiden
myllerrysten keskellä. Uutisjutuissa ja journalismissa käsitel-

lään talouden muutoksia yleensä koko maan mittakaavassa, mutta minä halusin mittakaavaksi yksilön, yksittäisen ihmisen elämän.

Tämä kirja kertoo vallankumouksista kahdella eri tavalla. Se kertoo Kiinan taloudellisesta vallankumouksesta sellaisena kuin se on ollut 1980-luvun uudistusten ja avautumisen aikakaudesta lähtien, ajasta jolloin yksityisyrityksistä tuli jälleen sallittua ja jolloin markkinatalouden mekanismit alkoivat osittain korvata valtion suunnitelmataloutta.

Lisäksi kirja kertoo neljän noina vuosikymmeninä syntyneen nuoren naisen henkilökohtaisista vallankumouksista, siitä millaista on kasvaa aikuiseksi Kiinan kapitalistisen kauden epätasaisesti kasvavan – ja sittemmin juuttuneen – yhteiskunnallisen liikkuvuuden keskellä. Patriarkaalisessa maalaiskylässä kasvanut Leiya haluaa paeta sukupuolen määrittämää kohtaloa, jossa hänen ainoa tarkoituksensa olisi ollut synnyttää poikia. Syrjäisellä vuoristoseudulla syntyneen Chunin uteliaisuus herää, kun hän kohtaa aivan muualta tulleen opettajan. Maaseudun yrittäjäpariskunnan tytär Siyue kapinoi koulussa opettajiaan vastaan ja uudistaa sitten koulutusjärjestelmää toisten puolesta. Ja keskiluokkaisessa kaupunkilaisperheessä varttunut Sam saa innoitusta Kiinan kansantasavallan perustaneista marxilaisista vallankumouksellisista ja haluaa nostaa heidän perintönsä uudelleen kunniaan.

Nämä tarinat keskittyvät naisiin, koska naiset kantavat yhä päävastuun seuraavan sukupolven kasvattamisesta ja kuvastavat siksi Kiinan muutosta monella eri tasolla: kouluissa, tehtaissa ja kodeissa.

Kirjoitan naisista myös siksi, että naiset ovat olleet valmiimpia puhumaan minulle – paitsi haastattelijalle myös ystävälle, joka on samaa ikäluokkaa, samaa sukupuolta ja tulee samankaltaisesta taustasta – ja kertoneet elämässään tapahtuneista yhteiskunnallisista ja taloudellisista muutoksista mutta myös siitä, mitä ne ovat

merkinneet henkilökohtaisella tasolla. Olin Kiinassa toimittajana kuusi vuotta, ja moni haastateltavani halusi päästää minut kotiinsa. Näin, mikä siirtyy isoäideiltä äideille ja äideiltä tyttärille, näin mikä katoaa ja mikä luodaan uudestaan. Olen äärettömän kiitollinen jokaiselle, joka uskoi minulle tarinansa.

2010-luvun puolivälistä alkaen pahentunut poliittinen sorto ja sensuuri on hankaloittanut luottamuksellisten välien luomista kiinalaisiin haastateltaviin. Olen iloinen, että olin Kiinassa juuri ennen kuin ovet ulkomaailmaan alkoivat sulkeutua. Paikallisviranomaiset ja poliisi tai uhka viranomaisien ja poliisin väliintulosta saivat silti aikaan sen, että moni haastattelu jäi toteutumatta.

Kiinan politiikassa ja yhteiskunnassa moni asia on muuttumassa entistä arvaamattommaksi ja mielivaltaisemmaksi, ja se mikä eilen oli hyväksyttävää saattaa tänään ollakin yllättävän vaarallista. Valtiollisen valvonnan ja propagandan järjestelmiä ei ole rakennettu hiljentämään pelkästään niitä tarinoita, jotka saattaisivat uhata vallanpitäjiä, vaan nyt ne suunnitellaan hiljentämään lähes kaikki muutkin tarinat riippumatta siitä, paljastaisivatko ne kiinalaisesta yhteiskunnasta valoa vai pimeyttä.

Koska olen halunnut suojella haastateltaviani valtiollisten toimijoiden häirinnältä, olen anonymisoinut henkilöt niin pitkälle kuin mahdollista ja muuttanut joitakin ajankohtia ja paikannimiä. Olen myös poistanut monia sellaisia yksityiskohtia, jotka haastateltavat itse olisivat halunneet pitää mukana. Tarinat saavat puhua puolestaan.

En usko, että kehitys kulkee väistämättä köyhyydestä kohti vaurautta. Elämä muuttuu toisille paremmaksi ja toisille huonommaksi, ja se tapahtuu monella eri tavalla. Eri puolilla Kiinaa eletään samanaikaisesti niin täysin erilaisissa taloudellisen kehityksen vaiheissa, että Kiinan ongelmat ovat ikään kuin maailmanlaajuisien ongelmien mikrokosmos. Erot Kiinan maaseudun ja kaupunkien

välillä ovat kasvaneet jo niin suuriksi, että Kiinan suurkaupunkeja vaivaavat samat ongelmat kuin globaalia pohjoista, kun taas maaseudulla kärsitään globaalin etelän tyypillisistä ongelmista. Samaan aikaan myös Yhdysvaltain ja Britannian kaltaisten varakkaiden valtioiden sisällä jako voittajiin ja häviäjiin on käynyt yhä jyrkemmäksi.

Yhteiskunnan tasolla tapahtuvat massiiviset muutokset edellyttävät ja saavat aikaan massiivisia muutoksia myös yksilöiden, ystävyyssuhteiden ja perheiden tasolla. Suurten myllerrysten keskellä on silti helppo unohtaa, miltä eläminen oikeastaan tuntuu. Tämän kirjan neljä naista osoittavat kaikki tavallaan, miten me sekä toteutamme yhteiskunnallisia muutoksia että olemme niiden aikaansaannoksia. Haluan nostaa näiden naisten tarinat omien tarinoidemme peiliksi.

OSA 1

Joentörmä

Siyue

Kiinalaisesta koulujärjestelmästä: koulu aloitetaan kuusivuotiaana, kaksitoistavuotiaana siirrytään keskikouluun («alempaan keskikouluun»). »Ylempään keskikouluun» eli lukioon hakeudutaan viisitoistavuotiaana ja yliopistoon kahdeksantoistavuotiaana.

Aina kun Siyue puhui puhelimesta äitinsä kanssa, hänestä tuntui siltä, ettei mikään hänen tekemänsä koskaan kelvannut. Siyue asui maalaiskylässä isoäitinsä luona, eikä isoäidillä ollut omaa puhelinta, vaan äiti soitti naapurin puhelimeen ja Siyue juoksi puhumaan äidin kanssa. Luuri oli vähän liian iso, ja tuntui kuin äidin äänen kiivaus olisi saanut sen hohkamaan raivokkaista moitteista niin kuumana, että lopulta Siyue aina nyyhkytti häpeän kyyneleitä siinä naapurin olohuoneessa.

Siyue ei oikein pärjännyt alakoulussa. Hän oli niitä kahdeksanvuotiaita, jotka mieluummin unelmoivat kuin opettelivat ulkoa sitä mitä käskettiin. Hänen oli vaikea istua aloillaan, ja koulupäivän jälkeen hän ei juuri jaksanut enää tehdä läksyjä. Tai jos ihan totta puhutaan, hän ei yleensä enää edes muistanut, millaisia läksyjä koulussa oli päivällä annettu. Hän väitti kiivaasti vastaan opettajilleen, ja kerran hän repi kokonaisen koulukirjan, sivu kerrallaan kaikkien koulutovereidensa nähden.

Opettajat suhtautuivat häneen epäilevästi. Äidinkielessä hän pärjäsi parhaiten, kirjoittaminen oli hänen lempipuuhaansa, mutta äidinkielenopettaja ei pitänyt hänestä. Kun Siyue kerran voitti koulun ainekirjoituskilpailun, opettaja kohotti kulmiaan, marssi käytävälle ja kävi ottamassa Siyuen aineen pois vitriinistä, johon se oli asetettu kunniapaikalle.

Siyuen äiti sattui tuntemaan koulun matematiikanopettajan ja lähetti hänelle jatkuvasti pieniä lahjoja, niin kuin on tapana tehdä, jos mielii oman lapsensa saavan viidenkymmenen oppilaan luokassa hiukan ylimääräistä huomiota. Siitä ei juuri ollut apua. Kun Siyue pärjäsi hyvin matematiikankokeessa, opettaja kysyi, keneltä hän oli luntannut. Siyue pahoitti mielensä ja purki kiukkuaan antamalla piut paut koko oppiaineelle. Seuraavassa kokeessa hän palautti melkein tyhjän paperin kymmenen minuuttia kokeen alkamisen jälkeen. Arvosanaksi tuli kymmenen pistettä sadasta, ja taas äiti soitti vihasena.

Siyue oli kolme vuotta nuorempi kuin muut luokan oppilaat. Vanhemmat olivat hyödyntäneet suhteitaan ja saaneet Siyuen kouluun mahdollisimman aikaisin. Se helpotti Siyuen isoäidin arkea, vanhemmat kun asuivat muualla ja isoäiti oli yksin vastuussa lapsen hoitamisesta. Kyläkoulun hyviä puolia oli se, että sääntöjä oli paljon helpompi venyttää. Siyuen äiti oli huomannut, että tytär oli oppinut lukemaan ikätovereitaan aikaisemmin ja elätteli toiveita, että Siyue menestyisi koulussa.

Ne toiveet kariutuivat nopeasti. Siyue ei jaksanut keskittyä kovin pitkään mihinkään asiaan. Toisen kouluvuoden alussa vanhemmat järjestivät hänet kouluun lähikaupunkiin. Kolmantena vuonna hän vaihtoi taas uuteen kouluun, uusien opettajien huomaan. Aina kun hänet komennettiin taululle tekemään tehtävää, hän jähmettyi kauhusta, kun pelkäsi taas tekevänsä jonkin virheen. Neljännen kouluvuoden alussa Siyue lähetettiin pieneen kyläkouluun lähelle

isänpuoleisten isovanhempiensa kotia. Opetus oli täysin erilaista kuin kaupunkikoulussa. Viidennen vuoden alkaessa Siyue muutti taas, nyt äidinäitinsä kotikylään. Viisi koulua viidessä vuodessa.

*

Parhaiten Siyue viihtyi äidinäitinsä Guilanin luona perinteisessä sisäpihan ympärille rakennetussa maalaistalossa. Yksi talon huoneista oli täynnä kirjoja – maaseudulla harvinaista. Osa kirjoista oli peräisin Siyuen tädin yliopistoajoilta, osa oli romaaneja, joita Siyuen äiti oli hankkinut itselleen.

Siyuen vanhemmat olivat ankaria, mutta isovanhemmat hemmottelivat lapsenlastaan, niin kuin kiinalaisissa perheissä usein. Siyuen isoisä ei ollut saanut olla mukana omien lastensa lapsuudessa, koska hänkin oli ollut suurimman osan aikuisiästään töissä suuressa kaupungissa, kaukana kotoa. Kotikylä sijaitsi lähellä Kiinan itärannikkoa, Shanghaiin lähellä mereen laskevan Jangtsen sivujoen varrella. Vuonna 1950, Siyuen isoisän ollessa kuusitoista, hän oli lähtenyt veneellä Shanghaihin etsimään töitä. Kotikylään hän palasi vain häälomalle.

Siyuen isoäiti Guilan oli kasvattanut tyttärensä enimmäkseen yksin. Guilan ei osannut lukea, mutta tytärten kouluttaminen oli ollut hänelle tärkeää. Kun aviomieheltä tuli kirjeitä kaupungista, Guilan joutui pyytämään jotakuta tuttavaa lukemaan kirjeet ääneen ja kirjoittamaan vastauksen. Hän suri lukutaidottomuuttaan siksi, että se esti häntä pitämästä yhteyttä omaan aviomieheensä ilman ulkopuolisten silmiä ja korvia. Vanhin tytär Sulan, Siyuen äiti, oli harvoja kylän lapsia, jotka pääsivät lukioon. Kolme ylimääräistä kouluvuotta tarkoitti perheelle kolmea vuotta ilman yhden ihmisen palkkatuloa. Kun Sulan ei ensimmäisellä yrityksellä päässyt yliopistoon, äiti kannusti häntä yrittämään uudestaan, mutta Sulan ei